

DR. KINCSES ÁRON

Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi jellegzetességei*

A 2008-as gazdasági világválságról sokkal többet lehet(ett) olvasni a hazai sajtóban, a tudományos cikkek között, mint arról a demográfiai krízisről, amely Magyarországon jelenleg is érezteti hatását. Ennek egyik oka, hogy az emberek anyagi helyzetére, életkörülményére rövidebb távon sokkal erőteljesebb következményei vannak a gazdasági kérdéseknek, mint a népességszám változásának. A másik ok, hogy amíg a gazdasági krízisek többnyire általánosak, nagyobb térségekre terjednek ki, addig a népesség fogyása inkább lokális problémákat jelent. További lényes indok, hogy a demográfiai válságok sokkal hosszabb időhorizonton éreztetik hatásukat, mint a gazdaságiak. Talán ennek is köszönhető, hogy beszélünk 2008-as gazdasági válságról, de nem beszélünk 1981-es demográfiai krízisről, noha Magyarországon 1981-től kezdődően (immár több, mint három évtizede), a lakónépesség száma folyamatosan csökken.

A demográfiai válságokkal szembeni beavatkozások adaptációs és mitigációs stratégiái lényegében három irányt vehetnek a fenntartható fejlődés szem előtt tartása mellett: alapvető változások a nyugdíj- és egészségügyi rendszerekben; termékenységi ráta javítását célzó intézkedések; és a nagyobb bevándorlás ösztönzése (Papademetriou 2006), hiszen vándorlások ösztönzésével módosítható leggyorsabban egy-egy térség népessége. Azonban a migráció közvetlen népességszámra gyakorolt hatásai mellett számolni kell a fogadó társadalomban keletkező közvetett hatásokkal (gazdasági aktivitásra, munkanélküliségre, átlagéletkorra, termelékenységi rátára, eltartottsági rátára stb.) is.

Magyarországon belátható időn belül a nemzetközi migráció legfeljebb mérsékelni képes a népességfogyást (Hablicsek 1996). Hazánk esetében azonban nemcsak a hazai szűkséglet a meghatározó, hanem annak a népességnek az általános állapota is, amely a szomszédos országok valamelyikének állampolgáraként magyarnak tartja magát. A környező országok gazdasági helyzete, kisebbséggel kapcsolatos politikája és nem csak Magyarország vonzó hatása a meghatározó tehát abban, hogy milyen mértékű migrációval lehet és szükséges az országnak jelenleg és az elkövetkező évtizedekben is számolnia (Tóth 1997).

A népszámlálás a legpontosabb, kifejezetten statisztikai célokra gyűjtött teljes körű adatforrás, széles körű információkat tartalmaz a Magyarországon élő külföldi állampolgárokról. Célom a 2001-es és 2011-es népszámlások alapján a Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi jellegzetességeiknek, azok időbeli változásainak, a magyar lakónépességtől való eltéréseiknek a bemutatása demográfiai, munkaerő-piaci, és iskolázottsági háttérváltozók tükrében.

* A tanulmány írását a Bolyai Kutatási Ösztöndíj támogatta.

A felhasznált adatok forrása

Többfajta adatforrás létezik a külföldi állampolgárokról, túlnyomó részük adminisztratív nyilvántartás. Olyan adatállományok vagy regiszterek, amelyeket annak érdekében hozott létre egy közigazgatási szervezet, hogy a saját vagy jogszabályban meghatározott igazgatási feladatok végrehajtását támogassa (Gárdos et al. 2008). Ezekben az esetekben nem a statisztikai igények határozzák meg a koncepciót és a tartalmat, a célsokaság egységét, az adatok vonatkozási idejét és a definíciókat. További nehézséget jelent, hogy az ágazati politikai szempontok, jogszabályok változásával a nyilvántartás tartalma, szerkezete módosulhat. Mindez azt jelenti, hogy általában nehéz ezekből az adatrendszeréből kinyerni a statisztika igényeinek megfelelő információkat.

A területi vizsgálatoknál különösen lényeges szempont, hogy pontosan helyhez lehet-e kötni a vizsgált jelenséget. A külföldiek területi elemzésénél alapvető kritérium, hogy tudjuk, a vizsgált személyek valójában hol laknak. A migrációs adminisztratív források esetében a legtöbbször az adott engedély kérelmének időpontjában érvényes lakóhely szerepel (hiszen ott erre van szükség). Azonban a kérelem beadásától eltelt időszokról nem rendelkezünk információval. Ez jelentheti azt is, hogy a külföldi állampolgár azóta más magyarországi lakóhelyre költözött, vagy akár el is hagyhatta Magyarországot. A népszámlálási adatok előnye az adminisztratívakkal szemben az, hogy mindenkit az életvitelszerű lakóhelyének településéhez lehet kötni, a kérdőívben megkérdezett összes változó-jával együtt. Ez biztosítja a lehetőséget arra, hogy Magyarország összes lakosának életkörülményei, gazdasági, képzettségi, szociális háttere statisztikai célra területi bontásokban is megismerhetővé váljon.

A 2011. évi census eszmei időpontját az Országgyűlés a 2009. évi CXXXIX. törvényben (népszámlálási törvény) 2011. október 1-je 0 órában határozta meg. Az előző, a 2001. évi népszámlálás eszmei időpontja február 1-jén 0 óra volt, a két népszámlálás között 10 év és 8 hónap telt el.

2011-ben azok a Magyarországon élő külföldi állampolgárok tartoztak bele a népszámlálás célsokaságába, akik az összeírás eszmei időpontjában már legalább *12 hónapja* életvitelszerűen Magyarországon éltek, vagy minimum egy évig itt szándékoztak élni. Az előző census alkalmával 2001-ben is összeírásra kerültek a Magyarország területén *három hónapon* túl tartózkodó, menekültként elismert és bevándorolt személyek, a menekültstátust kérők, a befogadottak, és a huzamosan vagy ideiglenes tartózkodási engedéllyel rendelkező nem magyar állampolgárok.

Egyik esetben sem írták össze a külföldi állampolgárok közül a diplomáciai testületek tagjait és családtagjaikat; az országgyűlés vagy a kormány határozata alapján hazánkban állomásozó külföldi fegyveres erők tagjait; illetve a turizmus (pihenés, kirándulás, vadászat stb.), látogatás, gyógykezelés, üzleti tárgyalás stb. céljából hazánkban tartózkodó személyeket.

Külföldi állampolgárok Magyarországon

A világban tapasztalható migrációs tendenciák az előző évszázadoktól abban különböznek, hogy elsősorban azoknak száma, akik vándorolnak, és a migránsok olyan térségekből

jönnek, amelyektől hatalmas szociális, kulturális, gazdasági távolságra vannak azok az országok, melyekbe tartanak (Hatton–Williamson 2005). Ennek az a következménye, hogy a nagy befogadó országok esetén a belföldi születésű népességhez viszonyítva a bevándorlók végzettség, képességek, tapasztalat tekintetében átlagosan alulmaradnak (Rédei 2007).

Magyarország nem tekinthető tipikus befogadó országnak. A világ migrációjában érvényesülő globális tendenciák csak kisebb mértékben éreztetik hatásukat hazánkban. Ennek elsődleges oka, hogy Magyarország a közép-európai országokhoz hasonlóan csak az 1990-es években vált migrációs célországgá (Melegh 2001), ebben jelentős része volt a Kárpát-medencei magyar nemzetiségűek körében betöltött anyaországi szerepnek is (majd később az Európai Unió csatlakozásának). A 2001-es népszámlálás alkalmával 93 005 külföldi állampolgárt írtak össze, 269 467 fő született külföldön, 17 593 kettős (magyar és más) állampolgár és 241 hontalan személy élt Magyarországon.

2011. január 1-jén már 143 197 külföldi állampolgár tartózkodott huzamosan hazánkban. A külföldön született népesség (egy részük magyar állampolgárságot szerzett) pedig 383 ezer fő volt, azaz száz Magyarországon élő ember közül majdnem négy külföldön született (1. táblázat). A migráns eredetű népesség ennél is nagyobb arányú, hiszen a kettős állampolgárok is ide tartoznak. A migrációban ennél is többen, összesen legalább 416 692-en (a lakónépesség 4,2%-a) voltak érintettek (szürkével jelölve) a népszámlálási adatok szerint.

1. táblázat

Összefoglaló adatok a lakónépesség születési helyéről és állampolgárságáról, 2011

Születési hely	Állampolgárság			Hontalan	Összesen
	csak magyar	magyar és külföldi	csak külföldi		
Magyarország	9 520 823	19 157	4 627	14	9 544 621
Külföld	183 840	63 352	135 943	91	383 226
Ismeretlen helyen	636	6 397	2 627	8	9 668
<i>Összesen</i>	<i>9 705 412</i>	<i>88 906</i>	<i>143 197</i>	<i>113</i>	<i>9 937 628</i>

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A külföld állampolgárok száma tíz év alatt másfélszeresére (154%) növekedett. Közülük a Kárpát-medence országaiból (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia) érkezők súlya domináns, 2011. január 1-jén a külföldi népesség felét tették ki, túlnyomó többségük magyar nemzetiségű. Állampolgárságok szerint a legtöbben Romániából, Németországból, Kínából, Ukrajnából, Szlovákiából és Szerbiából érkeztek hazánkba (2. táblázat).

2. táblázat

Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság szerint

Állampolgárság	2001		2011		2011 a 2001 százalékában
	fő	megoszlás, %	fő	megoszlás, %	
Román	35 558	38,2	38 574	26,9	108,5
Német	5 674	6,1	16 987	11,9	299,4
Szlovák	4 213	4,5	8 246	5,8	195,7
Oszták	1 086	1,2	3 936	2,7	362,4
Angol	835	0,9	2 602	1,8	311,6
Francia	719	0,8	2 201	1,5	306,1
Holland	369	0,4	2 058	1,4	557,7
<i>EU-28</i>	<i>54 945</i>	<i>59,1</i>	<i>85 414</i>	<i>59,6</i>	<i>155,5</i>
Ukrán	10 195	11,0	11 820	8,3	115,9
Szerb	8 920	9,6	7 752	5,4	86,9
Európai egyéb	4 442	4,8	7 536	5,3	169,7
Európai összesen	<i>78 502</i>	<i>84,4</i>	<i>112 522</i>	<i>78,6</i>	<i>143,3</i>
Kínai	4 057	4,4	8 852	6,2	218,2
Vietnámi	1 925	2,1	2 358	1,6	122,5
Iráni	230	0,2	1 523	1,1	662,2
Egyéb ázsiai	4 391	4,7	9 571	6,7	218,0
Ázsiai összesen	<i>10 603</i>	<i>11,4</i>	<i>22 304</i>	<i>15,6</i>	<i>210,4</i>
Amerikai	1 588	1,7	3 022	2,1	190,3
Kanadai	339	0,4	484	0,3	142,8
Egyéb amerikai	480	0,5	1 237	0,9	257,7
Amerikai összesen	<i>2 407</i>	<i>2,6</i>	<i>4 743</i>	<i>3,3</i>	<i>197,1</i>
Nigériai	163	0,2	1 015	0,7	622,7
Egyiptomi	178	0,2	472	0,3	265,2
Egyéb afrikai	981	1,1	1 366	1,0	139,2
Afrikai összesen	<i>1 322</i>	<i>1,4</i>	<i>2 853</i>	<i>2,0</i>	<i>215,8</i>
Egyéb és ismeretlen	<i>171</i>	<i>0,2</i>	<i>775</i>	<i>0,5</i>	<i>453,2</i>
<i>Összesen</i>	<i>93 005</i>	<i>100,0</i>	<i>143 197</i>	<i>100,0</i>	<i>154,0</i>

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A külföldiek 84,6%-a beszéli a magyar nyelvet, ezen belül is a román állampolgárok 98,1%-a, az ukránok 97,3%-a, a szerbek állampolgárok 96,4%-a, a horvátok 98,5%-a, szlovének 87,7%-a, szlovákok 85,5%-a, osztrákok 77,3%-a tud magyarul. A közös nyelv könnyebbé teheti a beilleszkedés folyamatát a migránsok számára.

Magyarországon a vándorlások mérete és összetétele jelentősen különbözik a nyugat-európai országok profiljától (Salt 2001). A 2001-es adatok szerint Magyarország a globális, kontinenseken átívelő világméretű migrációban (a többi közép-európai országhoz hasonlóan) geopolitikai helyzeténél fogva kisebb mértékben vett részt. Hazánk inkább a Kárpát-medence népessége számára jelentett célpontot, következésképpen inkább a kis távolságú nemzetközi vándorlások voltak a jellemzőek. A vizsgált tíz év alatt ugyanakkor ez a meghatározottság csökkent; a nyugat-európai, ázsiai, afrikai, amerikai migránsok száma dinamikusabban emelkedett, mint a Kárpát-medence országaiból érkezőké. A más kontinensekről bevándorló népesség száma duplájára növekedett, a német, angol, francia, olasz állampolgárok száma megháromszorozódott, a hollandoké, belgáké és a spanyoloké pedig ennél is nagyobb mértékben növekedett.

2001-ben a Magyarországon élő külföldi állampolgárok 69%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek (a külföldi állampolgárok 72%-a beszélt magyarul), ez az arány 10 év alatt 47%-ra csökkent, összhangban azzal, hogy a külföldi állampolgárok között a Kárpát-medence országainak aránya és súlya a 2001-es 66%-ról 50%-ra mérséklődött.

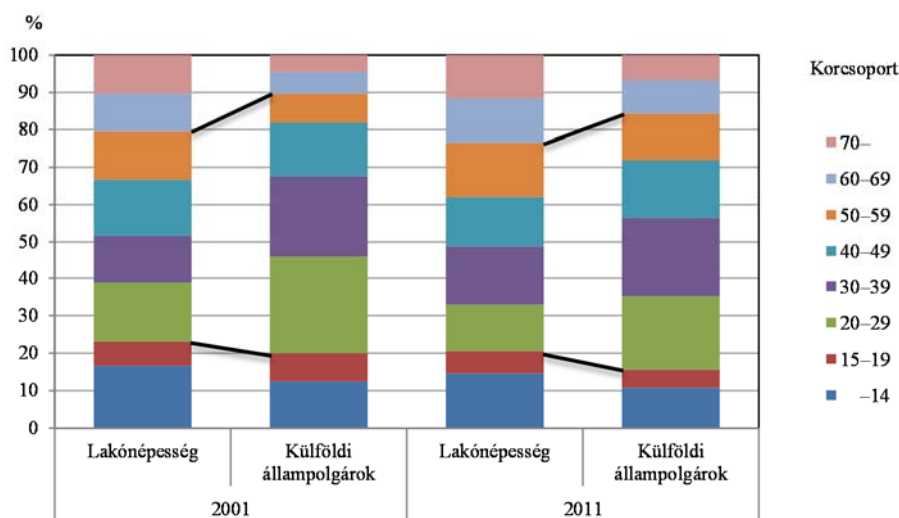
A vizsgált tíz évben a lokális szereptől a globális migrációs szerep felé történt elmozdulás (Gödri 2012), melyben a 2004-es uniós csatlakozásnak is meghatározó szerepe van. Ez nem azt jelenti, hogy csökkent volna a szomszédos országok külföldi állampolgárainak a száma Magyarországon, csak nem növekedett olyan ütemben, mint a többi országból érkezőké. Emellett fontos szempont az is, hogy a környező országokból érkezők nagyobb arányban igényelnek és kapnak magyar állampolgárságot, így kikerülnek a külföldi állampolgárok statisztikai megfigyelési köréből. Ezt támasztja alá, hogy a külföldön született népesség száma Magyarországon a két népszámlálás között 113 799 fővel növekedett, közülük legnagyobb számban a szomszédos országokban születettek találhatók.

Az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei, a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatok ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban (Tóth 2005), de ez a determinizmus csökkenő mértékű.

A 2001-es népszámlálás alkalmával Magyarországon a lakónépesség átlagéletkora 39,2 év volt, 2011-ben pedig 42,5 év. A vizsgált tíz év alatt a külföldiek átlagos életéveinek a száma 34,2-ről 38,7-re változott. A külföldi és a magyar állampolgárok közötti átlagos 5 éves korkülönbség 3,8 évre mérséklődött. A külföldiek „gyorsabban öregszenek”, mint a lakónépesség, de így is sokkal fiatalabbak. Ugyanakkor a 20–59 évesek aránya szinte változatlan volt mindkét csoport esetén: a külföldiek esetén 69,6%-ról 68,7%-ra, a lakónépességre nézve 56,4%-ról 56,0%-ra változott. Tehát a nem magyar állampolgárok átlagéletkorának nagyobb ütemű emelkedése nem az aktív korúak csökkenésének, hanem a fiatalok, fiatal felnőttek arányainak mérséklődésével magyarázható.

1. ábra

A lakónépesség és a külföldi állampolgárok megoszlása korcsoportok szerint

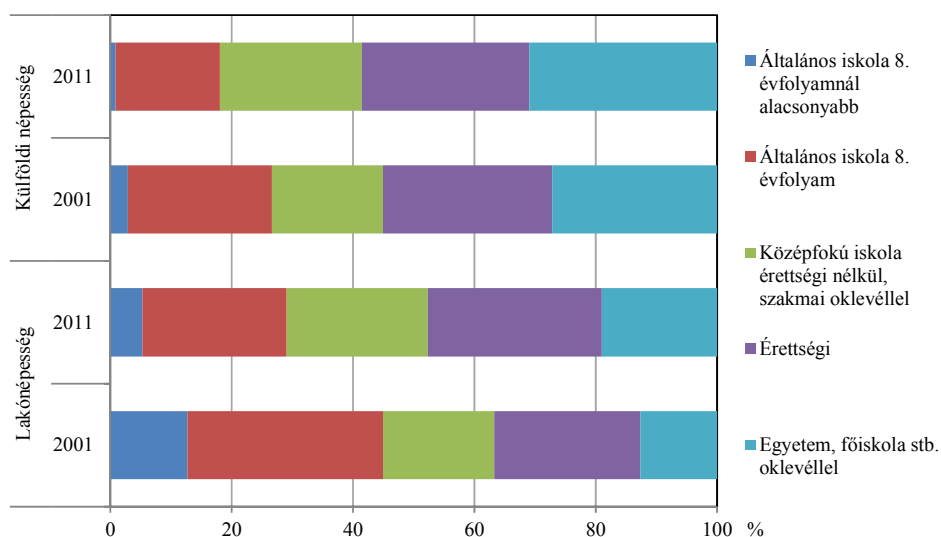
Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A külföldiek átlagosan magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakónépesség (Rédei–Kincses 2008). Ez a tendencia a vizsgált tíz év alatt nem változott. 2011-ben Magyarországon a 25 éves vagy idősebb népesség 47,7%-a rendelkezett legalább érettségivel. A külföldi állampolgárok esetében ez a ráta 58,6% volt. 2001-ben a 25 évnél idősebb népesség 36,7%-ának volt érettségije, a külföldiek esetén ez az arány már akkor is 55,1% volt. A felsőfokú végzettségeknél még markánsabban tetten érhető, hogy *Magyarország jelentős szellemi tőkéhez jut a migrációs folyamatokban*: a 25 éves, vagy idősebb külföldiek csaknem harmada rendelkezik egyetemi, vagy főiskolai végzettséggel.

Nem érződik a nagybefogadó országok esetén tapasztalt tendencia, amely szerint a bevándorlók iskolai végzettségeik tekintetében elmaradnának az adott ország állampolgárai mögött. Magyarországon a több Európán kívüli bevándorlóval a globális migrációs tendenciák felé történő elmozdulás figyelhető meg (Gödri 2011), miközben a migrációból eredő negatív hatások (Samers 2002), mint a képzettségekben bekövetkező hanyatlás, nem érzetik hatásukat.

2. ábra

25 éves és idősebb népesség megoszlása iskolai végzettség szerint

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A migránsok minél messzebből érkeznek annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Földrészenként vizsgálva összességében az európaiak végzettségi szintje a leg-alacsonyabb: 2011-ben a 25 éves vagy idősebb korosztály 56%-a rendelkezett érettségivel, vagy magasabb végzettséggel. Az azonos korcsoportba tartozó afrikai országokból érkező állampolgárok 76%-ának, az amerikai kontinensről érkezők 81%-ának, Ázsiából érkezetek 68%-ának van legalább érettségije.

Az országos teljes népességre vonatkozó adatokat tekintve a külföldiek között a gazdaságilag aktív népesség aránya magasabb, mint a lakónépesség esetén. Magasabb a foglalkoztatottak, kisebb a munkanélküliek és az inaktív keresők (gyes, gyed, szociális segély

stb.) aránya, miközben az eltartottak rátái magasabbak, legnagyobb részük nappali tagozatos tanuló. A tanulási célú migráció a vajdasági, erdélyi, szlovákiai, és kárpátaljai magyar nemzetiségű fiatalok körében a leghangsúlyosabb (Takács 2013).

3. táblázat

A népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint

Gazdasági aktivitás	2001		2011	
	lakónépesség	külföldi állampolgárok	lakónépesség	külföldi állampolgárok
Foglalkoztatott	39,7	49,4	36,2	43,4
Munkanélküli	5,7	3,4	4,1	3,8
<i>Gazdaságilag aktív népesség együtt</i>	<i>45,4</i>	<i>52,8</i>	<i>40,3</i>	<i>47,3</i>
Inaktív kereső	29,7	20,7	32,4	20,2
Eltartott	24,9	26,5	27,3	32,5
<i>Gazdaságilag nem aktív népesség együtt</i>	<i>54,6</i>	<i>47,2</i>	<i>59,7</i>	<i>52,7</i>
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A lakónépesség és a külföldi állampolgárok között is hasonló mértékben növekedett a két népszámlálás között a gazdaságilag aktívak aránya, 5,1, illetve 5,5 százalékponttal. A külföldiek között magasabb a gazdaságilag aktív népesség aránya. A 7 százalékpontos különbség 7,4 százalékpontosra növekedett, így a külföldiek esetén 50% fölé emelkedett a teljes népességet tekintve a ráta értéke. Ez főképpen a korcsoportok közötti különbségekkel magyarázható.

A külföldiek magasabb aktivitási rátájában erőteljes magyarázó ereje van a korcsoportok szerinti összetételnek (Gödri 2011). Amíg a 2011-es népszámlálás adatai szerint a lakónépesség 25–64 éves korosztály 64,4%-a volt foglalkoztatott, addig ez az arány a külföldiek esetén 70,2% volt. Azaz a 10 százalékpontos különbség 6-ra redukálódik, ha korcsoportokra standardizálva tekintjük az eredményeket.

Külföldi állampolgárok területi elhelyezkedése Magyarországon

Területi különbségek

A külföldiek területi elhelyezkedésére általában jellemző a nagyvárosok felülreprezentáltsága (Rédei 2007). Legtöbbször az etnikai sokszínűség jellemzi ezeket a városokat, amelyek a migrációnak is gyűjtőterületei (Járosi 2005).

4. táblázat

*Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok megoszlása
nemek és településtípusok szerint*

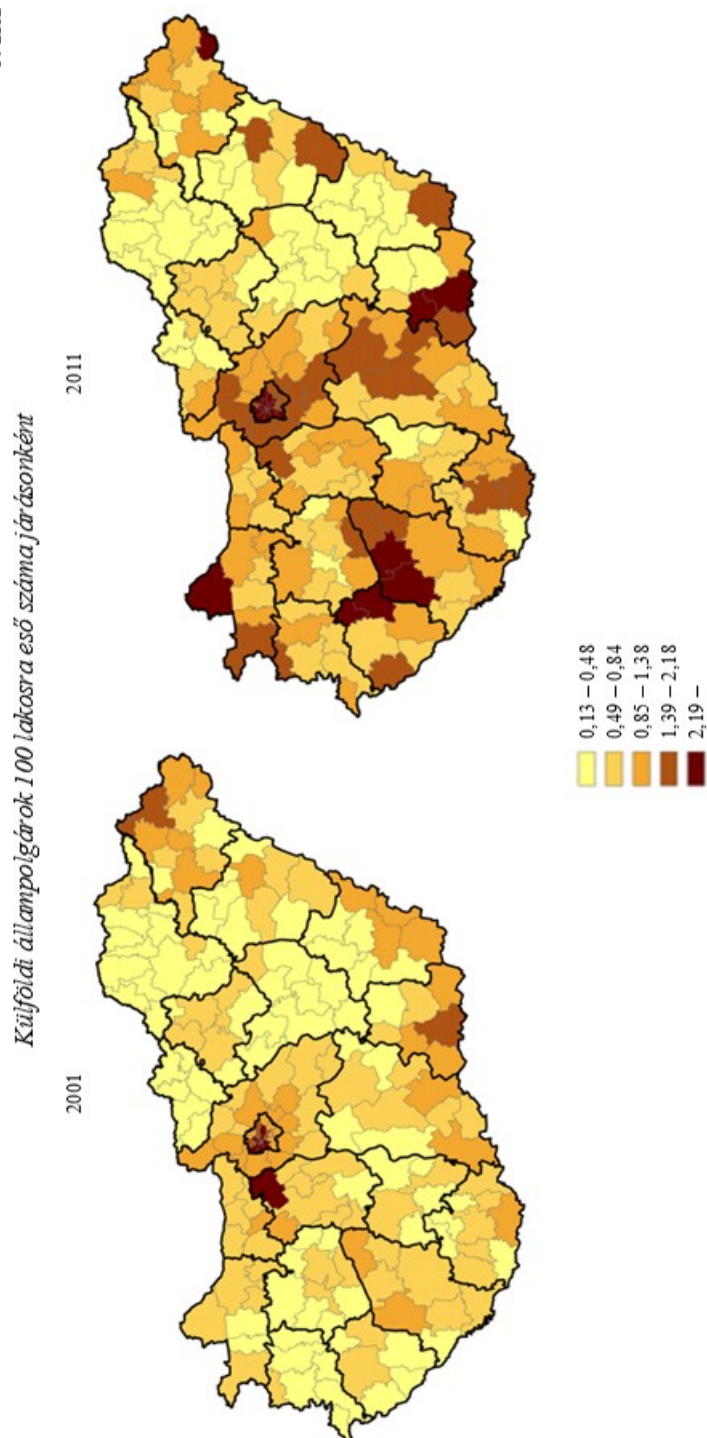
Év	Nem	Településtípus				Összesen
		Budapest	megyeszék- hely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001	Férfi	39,0	20,7	22,5	17,8	100,0
	Nő	36,0	18,9	24,6	20,6	100,0
	Összesen	37,4	19,8	23,6	19,2	100,0
2011	Férfi	39,7	17,7	19,6	23,0	100,0
	Nő	39,4	17,0	20,0	23,6	100,0
	Összesen	39,5	17,3	19,8	23,3	100,0

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

Magyarországon is hasonló tendencia figyelhető meg. Amíg a lakónépesség 17,4%-a élt a fővárosban 2001-ben, addig a külföldiek esetén ez az arány 37,4% volt. A lakónépesség koncentrációja nem változott a két népszámlálás között, míg a külföldiekre további 2,1 százalékponttal erősödött. Az emelkedés főleg a migráns nők koncentrációjának növekedésével, budapesti magasabb arányával magyarázható, melynek hátterében a *családegyesítéssel* (Melegh 2008) kapcsolatos motivációk, illetve a migráció feminizálódásának erősödése (Pető 2008) állhat. A többi településtípusra a külföldiek arányaikban alulreprezentáltak a lakónépességhez képest. Ugyanakkor a vizsgált tíz év alatt a települési hierarchia két végén lévő települések esetén jelentős az a migránsok aránynövekedése, míg a városokban visszaszorulást tapasztalhatunk. A községekbe, nagyközségekbe költöző külföldi állampolgárok teljesen más demográfiai, munkaerő-piaci tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a nagyobb városokba letelepedők. Ennek az az oka, hogy a nagyvárosokban költözők elsődleges motivációja a munkavégzés, így az átlagnál fiatalabbak és magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, míg a falvakban letelepedő (főként nyugat-európai) külföldiek idősebbek, számukra a rekreációs lehetőségek és a természeti értékek a vonzóak.

3. ábra

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A migrációban leginkább érintett megyék 2001-ben Budapest (a lakónépesség 2%-a volt külföldi állampolgár), Csongrád (1,4%), Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg (0,9-0,9%) voltak. 2011-re továbbra is Budapesten élnek legnagyobb arányban külföldiek (a népesség 3,3%-a), majd Csongrád (1,83%), Győr-Moson-Sopron (1,62%), Zala (1,59%), Somogy (1,48%) következik. A külföldiek aránya egyedül Szabolcsban csökkent (2011-ben 0,85%). Jelentős nyugati eltolódás figyelhető meg a külföldiek területi elhelyezkedésében, melynek oka a migránsok állampolgárságok szerinti összetételében történt változás. 2011-ben járások szerint Budapest VI. (8,4%) és V. kerületben (7,9%) volt a legmagasabb a külföldiek aránya. Az első nyolc helyen budapesti járások vannak, a 9. a Keszthelyi és a 10. a Mosonmagyaróvári járás, ahol 100 lakosból négy külföldi állampolgár.

A horizontális eloszlásokat vizsgálva a Magyarországon tartózkodó külföldiek a határ menti járásokban, Közép-Magyarországon és a Balaton térségében felülreprezentáltak. A külföldi állampolgárok számára egyöntetűen a gazdasági centrumterületek, Budapest és Pest megye jelent vonzó célpontot, emellett a szomszédos országokból érkezők előnyben részesítik az állampolgárságuknak megfelelő országhoz közelebb eső térségeket.

Általában a migráció elsődleges célterületei a nagyvárosi centrumterületek (Samers 2002), ahol a kulturális-etnikai sokszínűség jellemző, illetve a munkalehetőségek széles spektruma áll rendelkezésre. A globális tendenciák mellett Magyarországon, ahol a külföldi állampolgárok nagy része a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek térbeli fekvésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a szomszédos fekvésű – ez esetben periférikus – térségek is fontos szerepet játszanak, azaz a migrációs hajlandóság a gazdasági különbségekkel egyenes, míg a topográfiai távolsággal fordított arányban állnak (Karácsonyi–Kincses 2010).

A határrégiókat a telephelyelméletek tradicionálisan hátrányos területként szemlélték, a vámhatárok vagy a potenciális katonai fenyegetés miatt (Anderson–O’Dowd 1999). E kedvezőtlen kép a globálissá váló piaci folyamatok és a nagy nemzetközi gazdasági integrációk, egyezmények korában megváltozott. A határrégiók egyre inkább aktív kontakttérré (Nemes Nagy 1998, Nijkamp P. 1998, Van Geenhuizen–Ratti R 2001), a migránsok számára vonzó területekké alakulnak át.

A Balaton térségében főképpen a nyugdíjasok, magasabb életkorúak telepsznek le a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, a rekreációs lehetőségek, illetve a természeti értékek miatt (Illés 2013).

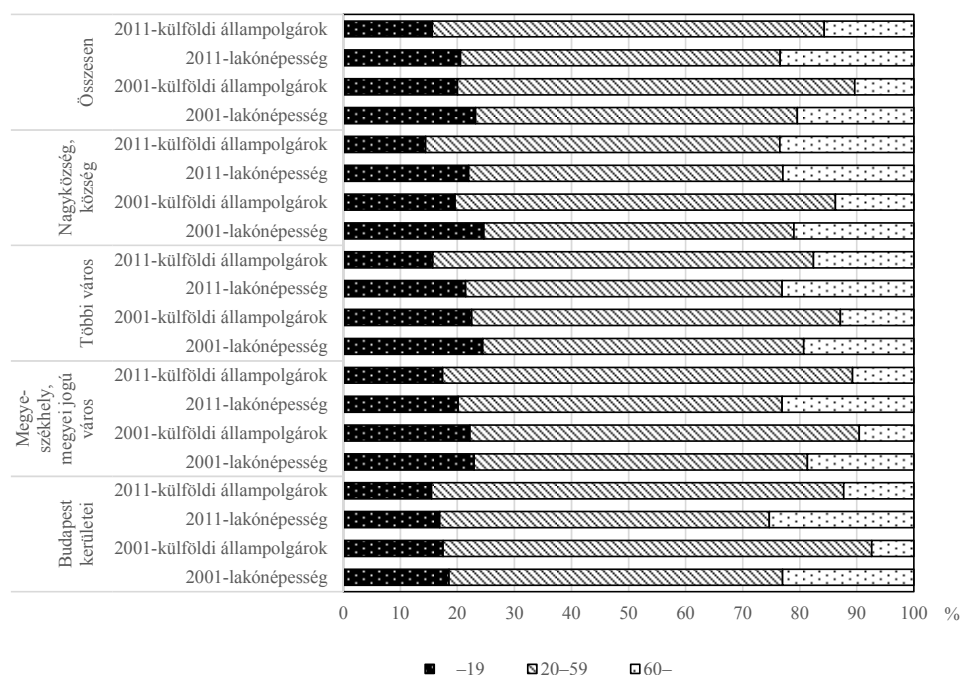
Korcsoportok szerinti különbségek

2001 és 2011 között a *lakónépesség* átlagéletkorában nem tapasztalható nagy különbségek a településtípusok összehasonlításában. 2001-ben Budapesten volt a legöregebb a népesség, az átlagéletkor 41,5 év volt, ami 2011-re tovább növekedett 42,5 évre. 2011-ben a községekben élők átlagos életkora 1,4 évvel volt kisebb, mint a fővárosban élőké. A falvakban élők fiatalabbak a budapesti lakoságnál. Magyarázat az előregedő falvak összességében mérhető kis lélekszámában (KSH 2011), a kistelepülések egy részében tapasztalható születésszám emelkedésében (KSH 2013), a nagyvárosok alacsony élveszületési arányaiban (KSH 2013), a szub- és reurbanizációs hatások (fiatalok kiköltözése Budapestről, az idősebbek visszaköltözése) indukálta belföldi vándorlásokban (Kincses–Rédei 2012),

illetve a gazdasági válság következményeiben (a családok összeköltözésekor vagy az idős szülők költöznek a gyerekeikhez a nagyvárosokba, vagy a munkanélkülivé vált fiatalok költöznek vissza a szülőkhöz vidékre) (Murinkó 2013) kereshető. A fenti felsorolás mindegyike a nagyvárosok átlagéletkorát növeli, illetve a falvakét csökkenti.

4. ábra

A népesség korcsoportok szerinti megoszlása jogállás szerint

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A külföldieknek Budapesten a legkisebb az átlagos életkora, a községekben a legnagyobb, és egyben a leginkább növekvő. Az itt élő nem magyar állampolgárok negyede 60 év feletti, míg Budapesten a külföldiek 72,2%-a 20–59 év közötti.

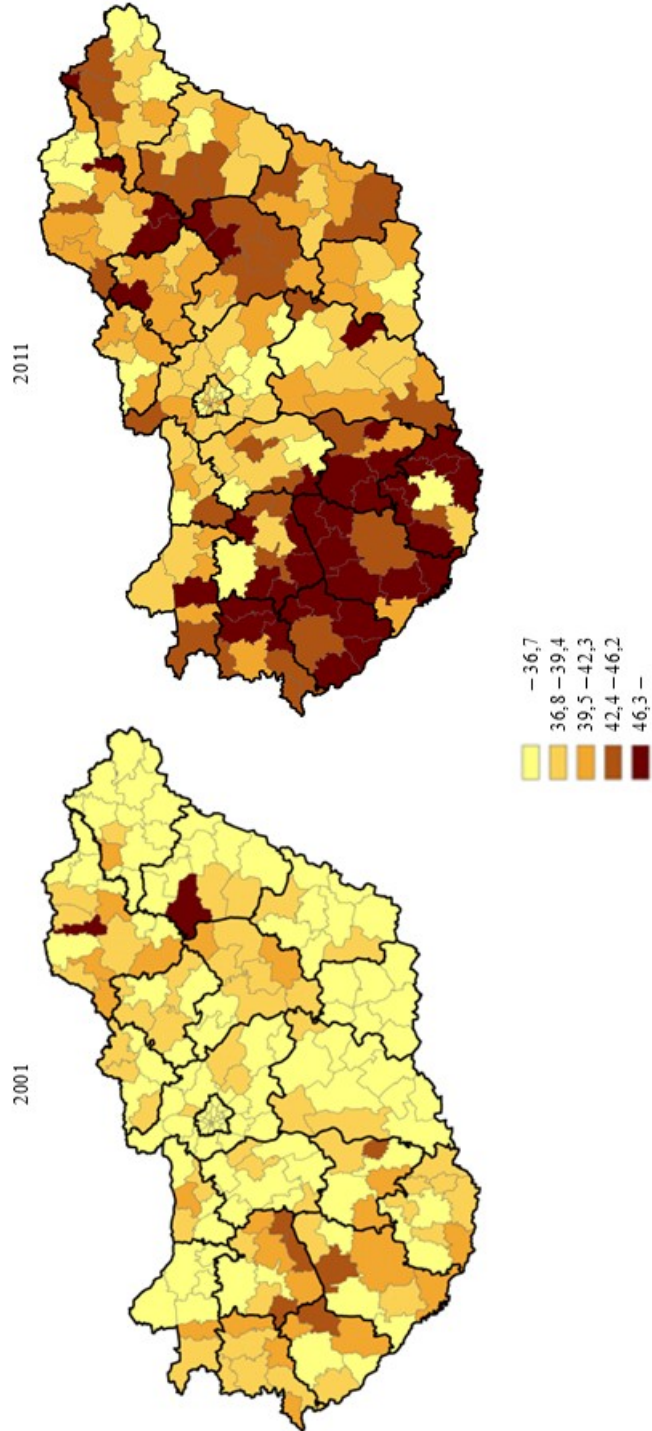
5. táblázat

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok átlagos életkora településtípusok szerint

Átlagéletkor	Településtípus				Összesen
	Budapest kerületei	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001	32,9	32,9	35,4	36,6	34,2
2011	36,9	35,0	40,2	43,0	38,7

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

5. ábra

*Külföldi állampolgárok átlagéletkora járásonként**Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.*

Megyék, járások szerint is jellegzetesek az eltérések a lakónépesség és a külföldi népesség életkorában. 2001-ben csak Zala megyében voltak a külföldiek idősebbek (0,3 évvel), mint a lakónépesség. 2011-re már hat megyében volt ez a helyzet. Amíg Budapesten a külföldi állampolgárok átlagéletkora 2011-ben 5,6 évvel kevesebb, mint a lakónépességé, addig Somogy és Zala megyében 5, illetve 5,5 évvel idősebbek a külföldiek. Egyértelműen a nyugat-magyarországi járásokban, főleg a Balaton környékén jellemző a belföldinél idősebb népesség. A Somogy megyei Tabi járásban a két népszámlálás között a külföldiek átlagéletkora 21,4 évvel, a Zala megyei Letenyei járásban pedig 18,6 évvel emelkedett. Az okok között elsősorban a térségekben megnövekedett *időskori migráció* (Illés 2013) említhető.

Az életkorok területi megoszlásának vizsgálata lehetővé teszi az időskori migrációban érintett területek beazonosítását. Ezen felül a megyei, járási átlagkorok összevetésével a területi átrendeződéseket is figyelemmel kísérhetjük a népszámlálások között.

A népesség átlagéletkorának két népszámlálás közötti megyei sorrendjének változásait a rangkorrelációs együtthatóval (Hunyadi–Vita 2008) mérhetjük:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum (x_i - y_i)^2}{n(n^2 - 1)}$$

A lakónépesség esetén 0,88 az érték, tehát az átlagéletkorok tekintetében a vizsgált tíz év alatt a megyék közötti sorrend nagyon keveset változott (teljes egyezés esetén 1 lenne az együttható értéke). A külföldi állampolgárokra 0,81 a korreláció értéke, azaz mérsékelt erő a kapcsolat, nagyobbak a változások a sorrendekben, mint a teljes népesség esetén (járásokra még kisebb az együttható értéke: 0,57). A külföldi népesség és a lakónépesség átlagéletkorok szerinti megyei sorrendjeit, azaz a kereszt-rangkorrelációs együtthatók értékét tekintve 2001-ben 0,18 volt az érték, mely azt mutatja, hogy a külföldieknek átlagos életkorok alapján teljesen más megyei sorrendje volt, más *preferenciák alapján választottak lakóhelyet*, nem a meglévő struktúrák szerint oszlottak meg. 2011-re az érték 0,61-ra változott, azaz *igazodott a külföldiek eloszlása a lakónépességéhez*.

Állampolgárság szerinti különbségek

Jellegzetes különbségeket fedezhetünk fel a külföldiek állampolgárságok szerinti eloszlásában a lakóhelyük jogállása szerint. Azt tapasztaljuk, hogy *minél messzebből érkeznek a migránsok, annál inkább a főváros válik elsődleges célterületükké* (Rédei 2007). 2011-ben a Budapesten élő külföldi állampolgárok 28%-a nem Európából érkezett, tíz évvel később, már 35%-ra emelkedett ez az arány. Az Európán kívüli népesség a települési hierarchiának megfelelően oszlik el, míg az európaiak esetén a főváros és a községek egyaránt fontos szerepet töltenek be. Az idősebb *európai népesség számára a falvak, a fiatalabbak számára a nagyvárosok jelentenek vonzó célpontot*. A legnagyobb arányban a holland (56,9%), svájci (57,2), az osztrák (51,3) és a német (40,3) állampolgárok élnek községekben.

6. táblázat

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok földrészek és településtípusok szerint

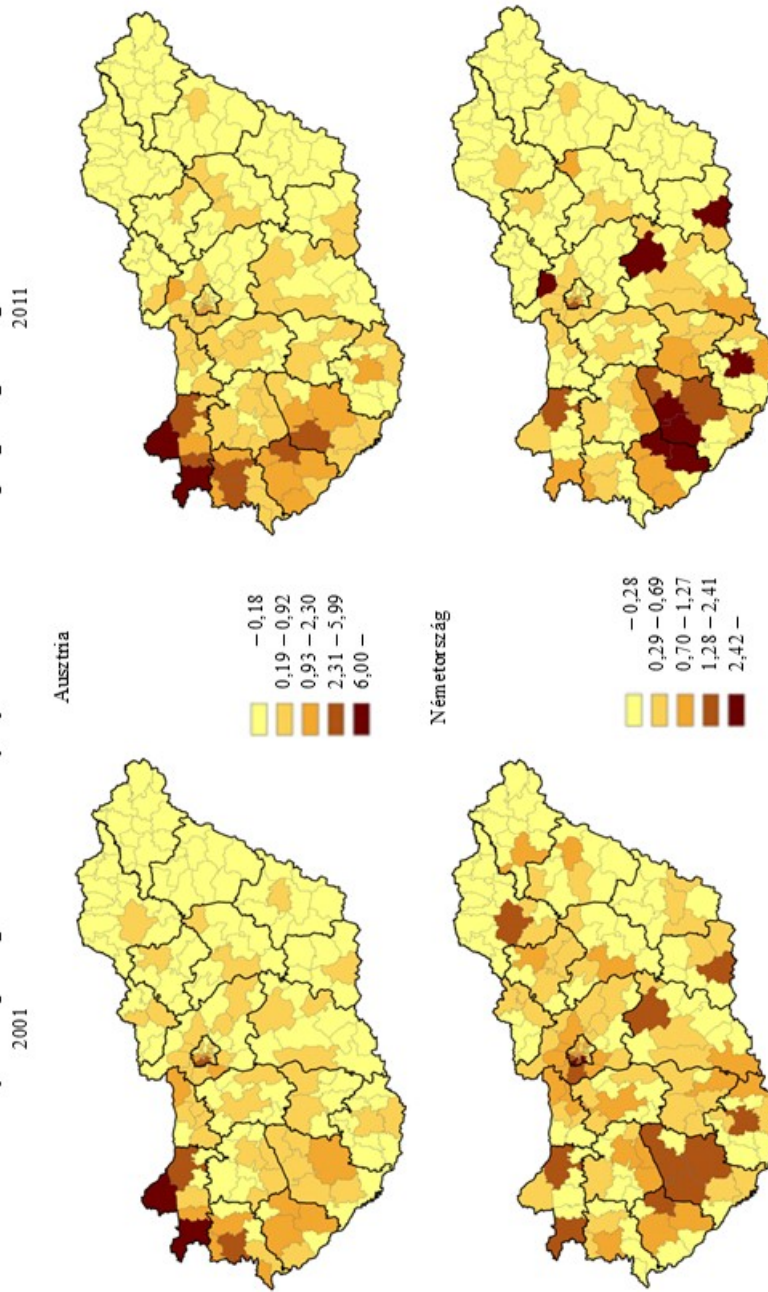
Földrész	Településtípus				Összesen
	Budapest	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001					
Európa	32,0	20,1	26,0	21,9	100,0
Afrika	71,8	16,6	8,2	3,4	100,0
Amerika	52,3	22,5	19,8	5,3	100,0
Ázsia	53,3	22,9	13,8	10,0	100,0
Ausztrália és ismeretlen	60,2	10,5	18,7	10,5	100,0
<i>Összesen</i>	<i>37,4</i>	<i>19,8</i>	<i>23,6</i>	<i>19,2</i>	<i>100,0</i>
2011					
Európa	32,6	17,2	22,1	28,2	100,0
Afrika	48,8	29,9	16,0	5,2	100,0
Amerika	54,7	15,2	14,8	15,2	100,0
Ázsia	70,6	16,6	9,3	3,5	100,0
Ausztrália és ismeretlen	28,0	22,7	40,6	8,6	100,0
<i>Összesen</i>	<i>39,5</i>	<i>17,3</i>	<i>19,8</i>	<i>23,3</i>	<i>100,0</i>

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A környező országok állampolgárai a főváros mellett a határ menti területeken jelentős arányban telepednek le. A szerb határ menti megyékben (Baranya, Bács-Kiskun, Csongrád) él a szerb állampolgárok fele, enyhén nő a két népszámlálás között. A szlovák állampolgárok 57%-a él a határ mentén elhelyezkedő megyékben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pest). Az osztrák állampolgárok esetén 41%-ról 43%-ra emelkedett a vizsgált 10 év alatt a határ közelében (Vas, Győr-Moson-Sopron) élők aránya. 2001-ben minden harmadik ukrán állampolgár élt Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, ami 2011-re 19%-ra csökkent. A román állampolgárok helyezkednek el Magyarországon a legkevésbé koncentrált módon, így is 20, illetve 17%-uk él a magyar-román határ mentén elhelyezkedő megyékben (Csongrád, Békés, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg).

6. ábra

A külföldi népesség százalékos arányai járásonként az állampolgárság országai szerinti

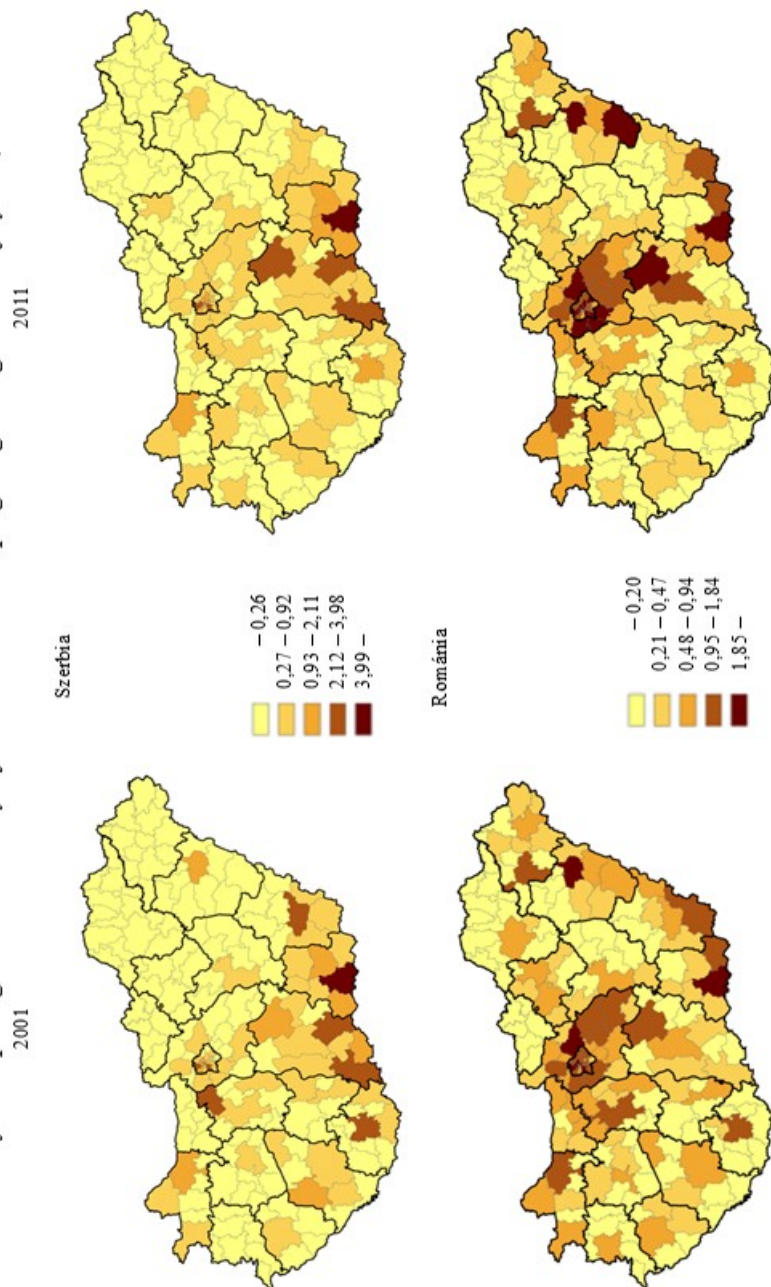

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

6. ábra

A külföldi népesség százalékos arányai járásonként az állampolgárság országai szerint (folytatás)

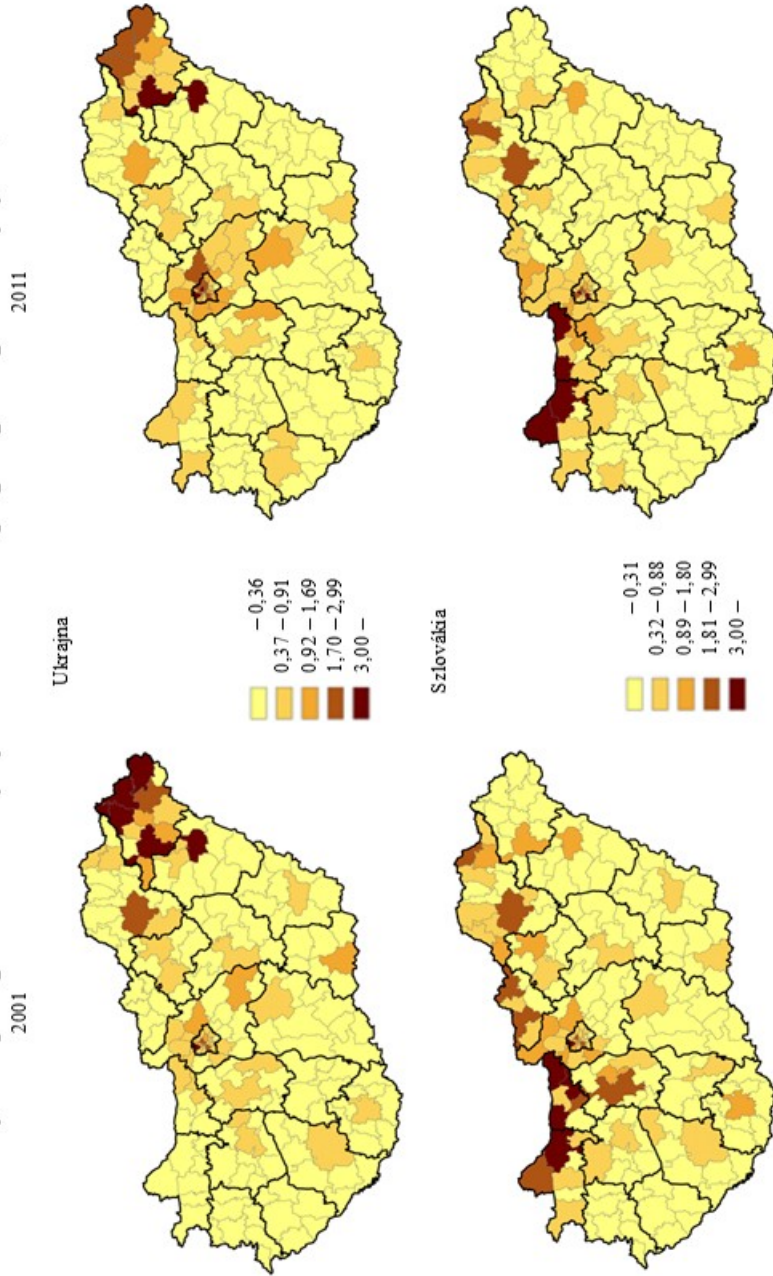

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

6. ábra

A külföldi népesség százalékos arányai járásonként az állampolgárság országai szerint (folytatás)

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

7. táblázat

*Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok
állampolgárság és megyecsoport szerint*

Terület	Román	Ukrán	Szlovák	Szerb	Osztrák
	2001				
Budapest	32,5	23,2	26,3	22,7	28,2
Határ menti megyék	20,1	33,3	50,6	50,6	41,4
Egyéb megyék	47,4	43,5	23,1	26,7	30,4
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
	2011				
Budapest	35,6	35,2	25,7	24	13,2
Határ menti megyék	17,2	18,7	57,3	49,6	43,1
Egyéb megyék	47,2	46,1	17	26,4	43,7
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

Iskolai végzettség szerinti különbségek

A külföldiek átlagosan magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakónépesség. A települési hierarchiát követi a külföldiek iskolai végzettség szerinti megoszlása, ugyanúgy, mint a lakónépesség esetén. Azaz, a nagyobb városokban átlagosan magasabbak az iskolai végzettségek, mint a kisebb településeken. A külföldiek között a községekben a legalább érettségivel rendelkezők aránya a vizsgált tíz év alatt nem változott jelentősen, 40% körül alakult, míg a fővárosban 7,5 százalékponttal növekedett.

8. táblázat

Érettségivel rendelkező 25 éves, vagy idősebb külföldi állampolgárok aránya

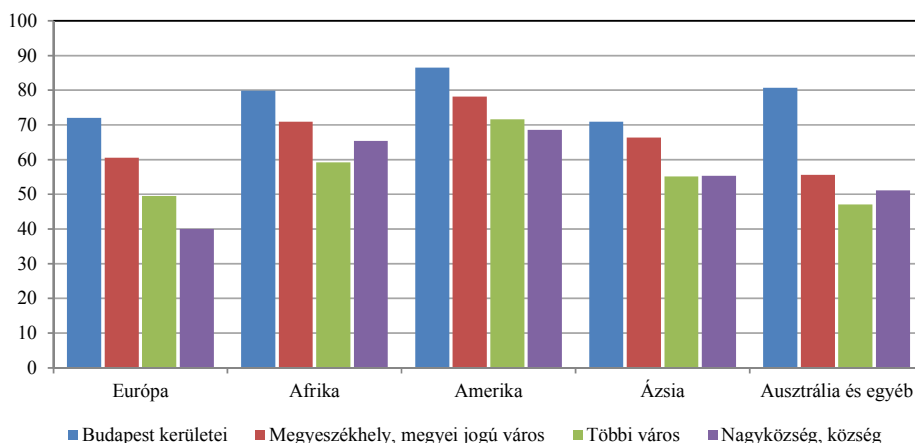
(százalék)

Évek	Településtípus				Összesen
	Budapest	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001	65,1	60,4	48,3	39,8	55,1
2011	72,6	62,2	50,6	41,0	58,6

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

7. ábra

Érettségivel rendelkező 25 éves vagy idősebb külföldi állampolgárok aránya földrészekenként, 2011

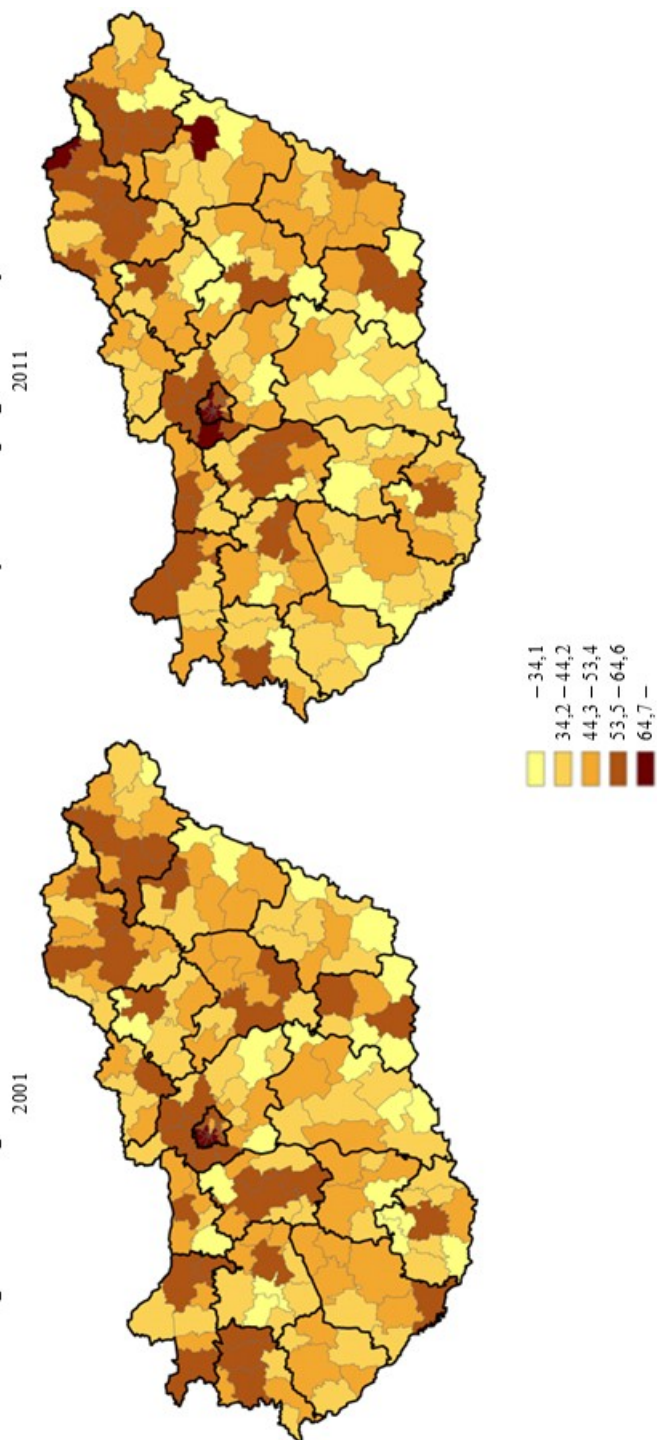

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A külföldiek annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, minél messzebből érkeznek. Átlagosan a legalacsonyabb az európaiak végzettségi szintje. Európán belül is küldő országtól függetlenül a települési hierarchiát követik az iskolai végzettségek. Az európai országok esetén a legnagyobbak a településhierarchia szerinti különbségek. Az osztrák állampolgárok 84,8%-ának van legalább érettségije Budapesten, de csak 37,1%-ának a községekben, a németek esetén 82%, illetve 37,2%; holland állampolgárokra 89,7%, illetve 53,3%, a franciákra 89%, illetve 52% a fenti arány. A nyugat-európaiak esetén ez azzal magyarázható, hogy más-más céllal érkeznek a külföldiek a települési hierarchia más szintjén lévő településekre. A nagyvárosokban a munkavállalás, a községekben pedig a nyugdíjak vásárlóerejének jobb kihasználása, a természeti értékek játszanak fontos szerepet (Illés 2013). Főként igaz ez a Balaton térségében.

2011-ben a megyék között Budapesten a legmagasabb a külföldiek iskolai végzettsége, majd Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megye a sorrend. Míg mindegyik településtípus esetén emelkedett a legalább érettségivel rendelkező 25 éves vagy idősebb külföldi állampolgárok aránya, addig a megyék közül kilenc esetében romlott ez az arány. Főként a nyugati és déli járások érintettek, ahol a községek váltak kedvelt letelepedési helyekké. 2011-ben Budapest I. (a 25 éves vagy annál idősebb külföldiek 88,4%-a rendelkezik legalább érettségivel), II. (87,2%) és XII. (86,6%) kerületében a legmagasabbak az iskolai végzettségek. Az első tizenkét helyen budapesti járások szerepelnek, majd a Sátoraljaújhegyi (67,5%), a Budaörsi, a Debreceni, a Dunakeszi, a Sárospataki és a Pilisvörösvári (64,3%) járások következnek. Ennek az a magyarázata, hogy alapvetően a települési hierarchia és a letelepedés célja határozza meg a külföldiek iskolai végzettség szerinti eloszlását. A gazdasági centrumtérségekben, a nagyobb városokban magasabb, a perifériákon, a Balaton térségében és a kisebb településeken alacsonyabb az érettségizettek aránya.

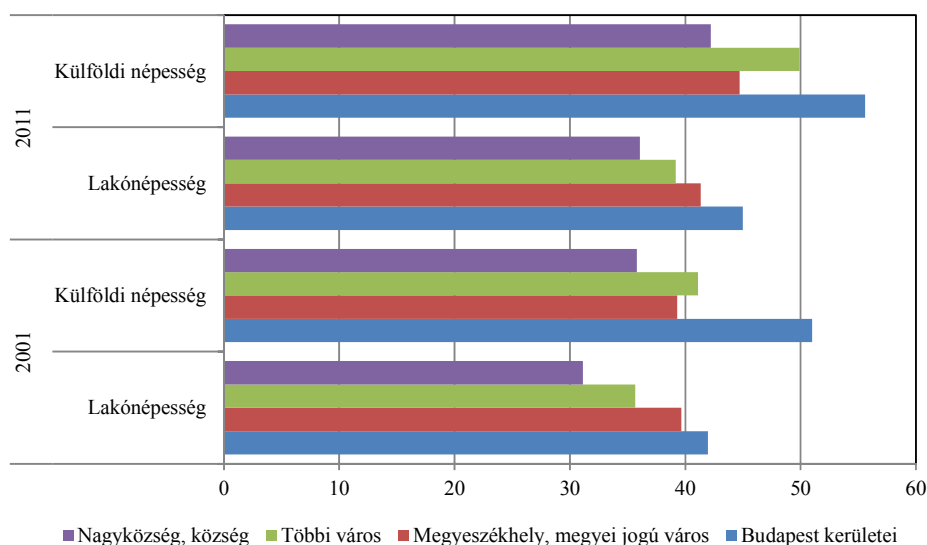
8. ábra

*A legalább érettségivel rendelkezők részesedése a 24 évesnél idősebb külföldi állampolgárok között, járások szerint**Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.*

Gazdasági aktivitás szerinti különbségek

A foglalkoztatottak megoszlása a lakónépesség esetén követi a települési hierarchiát, azaz a nagyobb településeken általában magasabb a foglalkoztatottak aránya, míg a külföldiek esetén ez nem mindig teljesül: a külföldieknek a kisebb városokban magasabb az aktivitási arányuk, mint a megyei jogú városokban.

9. ábra

A foglalkoztatottak arányai a teljes népesség százalékában

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

Amíg a 2011-es népszámlálás adatai szerint a lakónépességben belül a 25–64 éves korosztály 64,4%-a volt foglalkoztatott, addig ez az arány a külföldiekre 70,2% volt. Budapesten a külföldi állampolgárok 76,8, a községekben 60,2%-a volt foglalkoztatott a fenti korcsoportban.

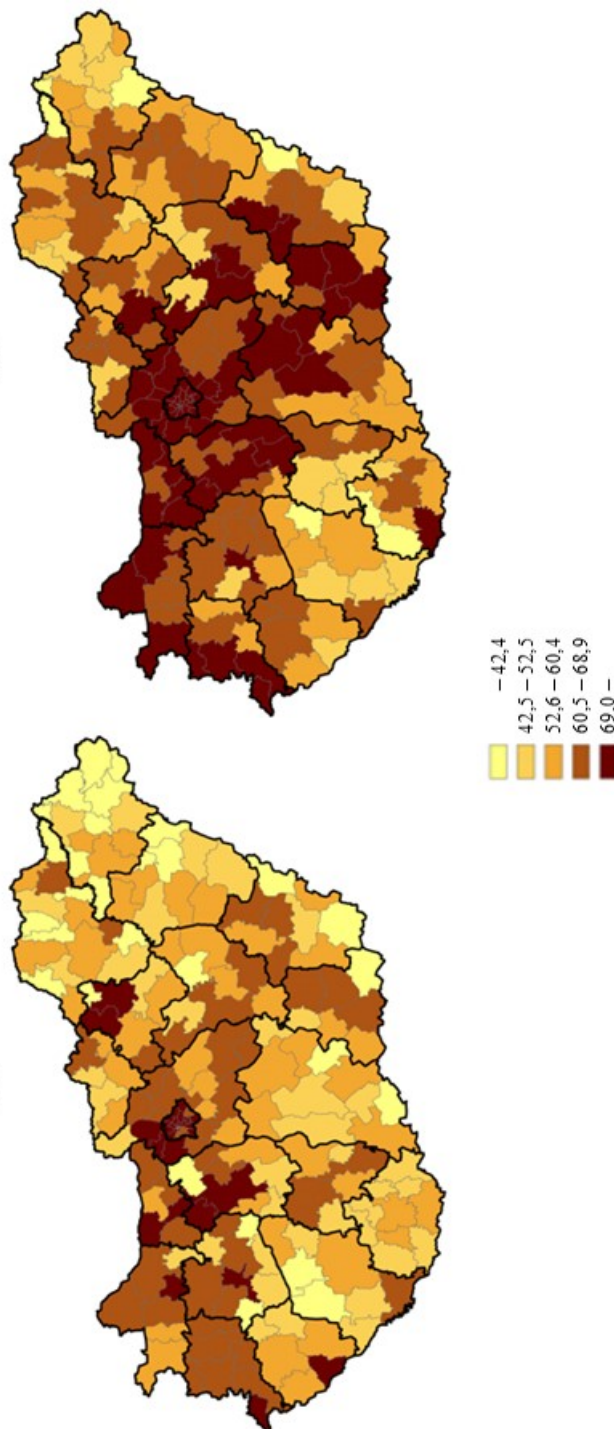
A munkanélküliek aránya a 25–64 éves korcsoportban a lakónépességre 2001-ben 5,7% volt, 2011-re 8,7%-ra emelkedett. A külföldiek esetén ellentétesek a tendenciák, a munkanélküliségi ráta a fenti korcsoportra 5,0% volt 2001-ben, a legutolsó népszámlálás adata alapján 4,6%-ra csökkent. A munkanélküliségi ráta követi a települési hierarchiát, 2011-ben a 25–64 éves korcsoportra a községekben sem éri el a 6%-ot, miközben Budapesten csak 3,6%. Ez az összevetés is alátámasztja, hogy a Magyarországon élő migránsok a helyben születettekhez képest *alacsonyabb szegénységi kockázattal* rendelkeznek (Bruder 2014).

10. ábra

A foglalkoztatottak aránya a 25–64 éves külföldi népesség között járásek szerint

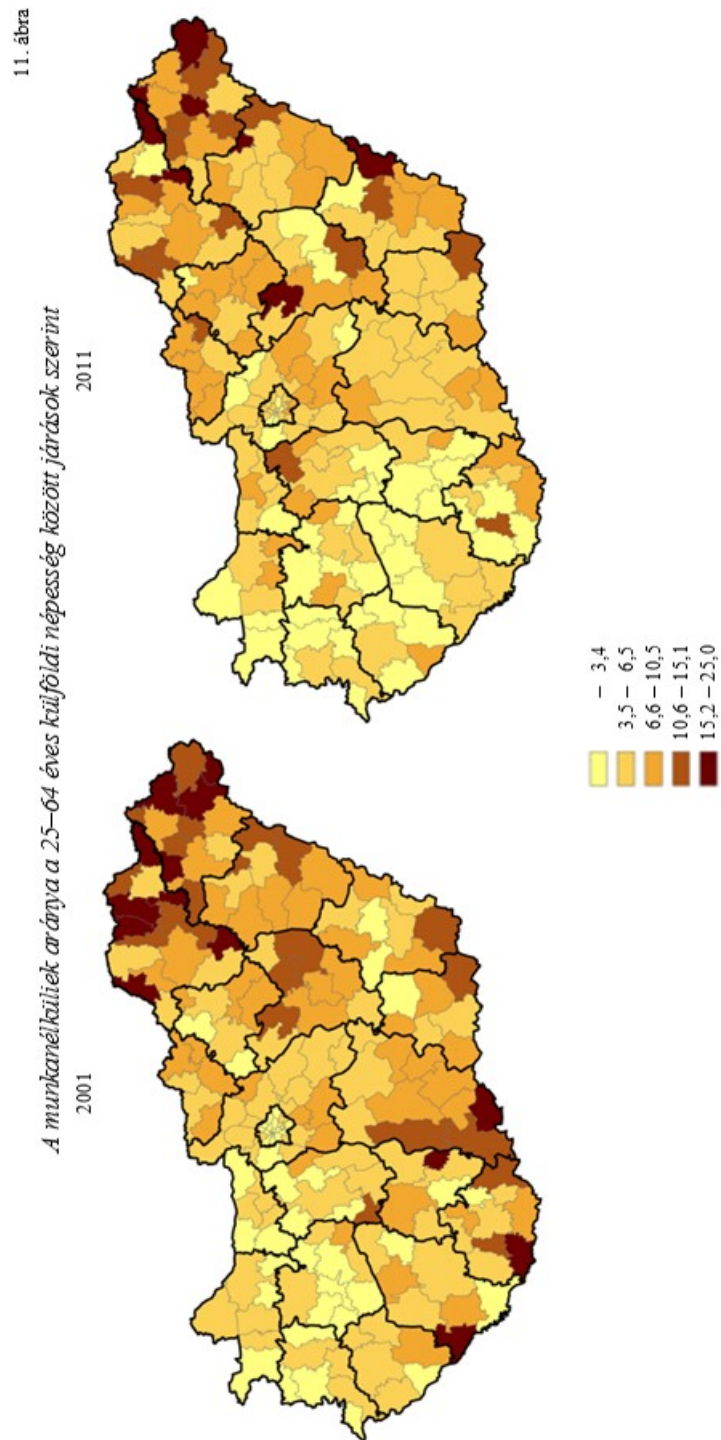
2011

2001

Forrás: a népszámlálás adatai alapján saját számítás.

A horizontális eloszlásokat tekintve a foglalkoztatottak között a magyar népességre jellemző területi eloszlásokat fedezhetünk fel a külföldiek között is. 2011-ben a járások szerint a legmagasabb foglalkoztatottsági adatokkal a budapesti kerületek rendelkeznek, a legmagasabb értékkel rendelkező öt járás fővárosi (XIV., XV., XVI., XIII., XIX. kerületek), ahol 79% feletti a ráta, de az első 48 járásban az összes kerület megtalálható. Ezek mellett a foglalkoztatottak aránya Pest (Budakeszi, Érdi, Váci, Dunakeszi, Szentendrei, Pilisvörösvári, Vecsési, Gyáli, Aszódi járások), Komárom-Esztergom (Tatabányai, Komáromi, Esztergomi járások) és Győr-Moson-Sopron (Győri, Mosonmagyaróvári járások) megyék esetén a legmagasabb (KSH 2013).

A munkanélküliség területi különbségei esetén egyértelmű kelet-nyugati tagozódás figyelhető meg a külföldiek esetén is, akárcsak a lakónépesség tekintetében. A külföldiek között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a 25–64 éves népességre 2001-ben 12,9% a ráta, 2011-re 11,8%-ra csökkent. Békés (2011-ben 7,8%), Borsod-Abaúj-Zemplén (9,7%) és Nógrád (8,3%) megyék rendelkeznek magas munkanélküliségi adatokkal, ugyanúgy, mint a teljes népesség esetében. A Baktalórántházi és a Záhonyi járásban 20% feletti, a Hajdúhadházi és a Fehérgyarmati járásban 16% volt 2011-ben a külföldiek munkanélküliségi rátája. Ugyanakkor a Dombóvári, a Sárvári, a Vasvár és a Sárbogárdi járásban 1% alatti a ráta.

Ahogy az eddigi példák is bizonyították, Magyarországon a gazdasági teljesítőképességbeli különbségek az ország térségi társadalomszerkezetének átrendeződésére is hatással vannak. A magasabb presztízsű, magasabban képzett és jobb munkaerő-piaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok is inkább a jobb gazdasági mutatókkal rendelkező térségekben koncentrálnak. A vizsgált tíz év alatt a külföldiek területi mintázata egyre hasonlatosabbá vált a lakónépesség társadalmi eloszlásához, társadalmi rétegződési indexéhez (TRI) (Németh 2008). A kiemelkedően magas indexek általában magasabb külföldi foglalkoztatással, alacsonyabb életkorral, magasabb iskolai végzettséggel, az átlag alattiak pedig nagyobb munkanélküliséggel, kevesebb elvégzett iskolai osztályszámmal járnak együtt. Tehát *a külföldi állampolgárok növekvő mértékben a már meglévő gazdasági, társadalmi struktúra szerint telepsznek le Magyarországon.*

Összefoglalás

2001-hez képest 2011-ben több külföldi állampolgár él Magyarországon. A migráns eredetű népesség aránya lassan eléri a lakónépesség 5%-át. Az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei, a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatok ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban. A vizsgált tíz év alatt ez a meghatározottság csökkent; a nyugat-európai, ázsiai, afrikai, amerikai migránsok száma dinamikusabban emelkedik, mint a Kárpát-medence országaiból érkezőké. A két népszámlálás közötti adatok alátámasztják, hogy Magyarországon a lokális migrációs szereptől a globális felé történt elmozdulás. Ugyanakkor a globális migráció során a befogadó országokban általánosan tapasztalható negatív hatások Magyarországon nem érhetők tetten. A migrációnak a közvetlen népességpótló szerepe mellett pozitív gazdasági, társadalmi, demográfiai hatásai is vannak Magyarországra nézve. Fialább korszerkezet, magasabb iskolázottsági szint, több foglalkoztatott, kevesebb munkanélküli jellemzi a migránsokat a lakónépességhez képest.

Mivel a külföldi állampolgárok területi eloszlása különbözik a magyar népességétől, az országos hatásokat jelentősen felülmúlják az általuk preferált térségekben érezhető befolyásuk. Három térséget emelhetünk ki migrációs szempontból: Közép-Magyarországot, a határ menti járásokat és a Balaton térségét.

Budapest és Pest megye nagyobb távolságból vonzza a külföldieket, itt él a legtöbb nem európai migráns. Sok a foglalkoztatott, kisebb az átlagéletkor, magasabb az iskolai végzettség. Itt elsősorban a gazdaságilag aktív, magasabban kvalifikált külföldi állampolgárok telepsznek le. Az elmúlt tíz év során Budapest globálisan is a migráció célterületévé vált.

Magyarországon, ahol a külföldi állampolgárok legnagyobb része még mindig a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek elhelyezkedésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a *határ menti térségek* is fontos szerepet játszanak. Ezekben a járásokban nem olyan sokszínű az állampolgárságok szerinti összetétel, főképpen a határ másik oldaláról érkező állampolgárok telepsznek le.

A *Balaton* térségét főképpen a német, osztrák, holland, svájci nyugdíjasok, magasabb életkorúak választják új lakóhelyül a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, illetve a természeti értékek miatt. Az időskorú migráció volumene jelentősen növekedett a két népszámlálás között.

A két népszámlálás között a fenti három térségben erősödött meg legnagyobb mértékben a külföldiek jelenléte Magyarországon. Ugyanakkor globálisan a külföldiek 10 év alatti területi átrendeződéseire az a jellemző, hogy növekvő mértékben a már meglévő gazdasági, társadalmi struktúra szerint oszlanak el Magyarországon. A magasabb presztízsű, magasabban képzett és jobb munkaerő-piaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok inkább a jobb gazdasági mutatókkal rendelkező térségekben koncentrálnak.

IRODALOM

- Anderson, J. – O’Down, L. (1999): Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meaning, Changing Significance *Regional Studies* 33 (7): 593–604.
- Bruder Emese (2014): *A dolgozó szegények vizsgálata egy új szegényszámitási módszer alapján az Európai Unióban* PhD doktori értekezés Szent István Egyetem, Gödöllő.
- Éva Gárdos – Annamária Sárosi – Áron Kincses – Eleonóra Nagy-Forgács (2008): Integrated Database of International Migration Statistics with a Particular Attention to Linking Data Sources *Hungarian Statistical Review* 12 (86): 75–87.
- Gödri Irén (2011): A Magyarországon élő külföldiek jellemzőinek területi sajátosságai és ezek összefüggése a munkaerő-piaci helyzetükkel *Demográfia* 54 (2–3): 81–120.
- Gödri Irén (2012): Nemzetközi vándorlás In: Öri Péter–Spéder Zsolt (2012): *Demográfiai portré – jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 137–154. KSH NKI, Budapest.
- Hablicsek László (1996): Népeség-előreszámítások, társadalmi-demográfiai előbecslések. In: Klinger András (szerk.): *Demográfia* pp. 375–410. KSH – ELTE ÁJTK Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszék Budapest.
- Hatton, T. J.–Williamson, J. G. (2005): *Global Migration and the World Economy: Two Centuries of Policy and Performance* Mass.: MIT Press, Cambridge.
- Hunyadi László–Vita László (2008): *Statisztika 1-2* Aula Kiadó, Budapest.
- Illés Sándor (2013): *Időskori nemzetközi migráció* Tullius kiadó, Budapest.
- Járosi Katalin (2005): Nagyváros, politika és reprezentáció – a Berlinben élő magyarok etnicitásának tükrében In: Kovács Nóra (szerk.): *Tanulmányok a diaszpóráról* pp. 87–95. Magyar Tudományos Akadémia, Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest.

- Salt, J. (2001): European migration field In: Höhn, C. (ed.) *Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants. Bundesinstitut for Population Research in co-operation with the Network of Integrated European Population Studies* pp. 13–44., Wiesbaden, Germany.
- Karácsonyi Dávid – Kincses Áron (2010): Ukrán állampolgárok Magyarországon: nemzeti összetartozás és gazdasági kényszer *Területi Statisztika* 50 (3): 334–349.
- Kincses Áron – Langerné Dr. Rédei Mária (2012): Budapest térszerkezetéről *Településföldrajzi tanulmányok* 1(1): 76–100.
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): *Öregedő falvak Nyugat-Dunántúlon* Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal (2013): *Magyarország járásai* Budapest.
- Melegh Attila (2001). International migration in Hungary in the 1990s. In: Höhn, C. (ed.) *Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants. Bundesinstitut for Population Research in co-operation with the Network of Integrated European Population Studies* pp. 213–224., Wiesbaden, Germany.
- Melegh Attila (2008): Bevándorló nők vándorlásának típusai, okai és formái nyolc európai országban *Demográfia* 51 (3-4): 143–180.
- Murinkó Livia (2013): *Első elköltözés a szülői házból Magyarországon* Kutatási jelentések 94, KSH NKI, Budapest.
- Nemes-Nagy József (1998): *Tér a társadalomkutatásban–„Ember-Település-Régió”* Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest.
- Németh Zsolt (2008): A megyék társadalomszerkezete és a vándorlások *Demográfia* 51 (2–3): 181–216.
- Nijkamp, P. (1998): *Moving Frontiers: a Local-global Perspective* Research Memorandum No. 22. Vrije Universiteit of Amsterdam, Faculty of Business Administration and Econometrics, Amsterdam.
- Papademetriou D. G. (2006): *New Migration Thinking for a New Century* OECD Migration Policy Institute, Washington DC.
- Pető Andrea (2008): *A nők migrációja Keletről Nyugatra Társadalmi nem, mobilitás és azonosulás a jelenkori Európában* Balassi Kiadó, Budapest.
- Rédei Mária (2007): *Mozgásban a világ: a nemzetközi migráció földrajza* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Rédei Mária–Kincses Áron (2008): A szomszédokból érkező migránsok hatásai a hazai gazdasági és társadalmi különbségekre *Közép Európai Közlemények* 1 (1): 3–17.
- Samers, M. (2002): Immigration and the Global City Hypothesis: Towards an Alternative Research Agenda. *International Journal of Urban and Regional Research* 26 (2): 389–402.
- Takács Zoltán (2013): *Határok nélküli felsőoktatás* PhD. doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Pécs..
- Tóth Pál Péter (1997): *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon* Püski Kiadó, Budapest.
- Tóth Pál Péter (2005): A szomszédos országokból bevándorlók lakóhelyi és kulturális jellemzői *Korfa* 2005/2-3: 3–7.
- Van Geenhuizen, M. – Ratti, R (2001): *Gaining Advantage from Open Borders An active Space for Regional Development* Ashgate, Aldershot.

Kulcsszavak: migráció, népszámlálás, külföldi állampolgárok.

Resume

Magyarországon belátható időn belül leginkább a nemzetközi migráció lehetőségei képesek a népességfogyást mérsékelni. Magyarország esetében azonban nemcsak a hazai szükséglet a meghatározó, hanem annak a népességnek az általános állapota is, amely a szomszédos országok valamelyikének állampolgáraként is magyarnak tartja magát. A cikk célja, a 2001-es és 2011-es népszámlások alapján a külföldi állampolgároknak, területi jellegzetességeiknek, azok időbeli változásainak, a magyar lakónépességtől való eltéréseiknek a bemutatása demográfiai, munkaerő-piaci, és iskolázottsági háttérváltozók tükrében.